

yetten ayrıldı, daha sonra Karahisar ve Karasi mutasarrıflığı yaptı. Bâlâ rütbe-siyle Harem-i şerif müdürü oldu (1876). Bu arada kendisine bazı siyasî meseleleri halletmek üzere Trablus, Girit, Lübnan gibi yerlerde geçici görevler de verildi. Medine'de bulunduğu sırada orada vefat etti. Ölüm tarihi *Sicill-i Osmânî*'de 1877, *Osmanlı Müellifleri*'nde 1880 olarak gösterilmişse de bu tarihlerden biraz daha sonra öldüğü tahmin edilmektedir.

Atâ Bey, yaptığı devlet hizmetlerinden ziyade beş ciltlik *Târih*'i ile şöhret kazanmıştır. O zamana kadar kullanılmamış bazı kaynaklardan da faydalananak kaleme aldığı bu eseri, saray ve bilhassa Enderun teşkilâtı için oldukça önemlidir. Birinci ciltte eserin yazılış sebebi, Osman Gazi'den Kanûnî'ye kadar saray ve Enderun teşkilâtı, kanunları, âdâbı, saray mensuplarının görevleri, teşkilâtla ilgili bazı terimler üzerinde durmuş; ikinci ciltte Enderun ve saraydan yetişen yetmiş dokuz sadrazam, üç şeyhülislâm, otuz altı kaptanpaşa ve diğer bazı rütbe ve makam sahiplerinin biyografilerini anlatmış; üçüncü ciltte

XIX. yüzyılın bazı devlet adamları ile kendisinin bulunduğu memuriyetleri, eserin hazırlanış sırasında faydalandığı kaynakları ve müelliflerini belirtmiş; dördüncü ciltte Osmanlı padişah ve şehzadeleriyle Enderun'dan yetişen şairlerin hayatlarına dair bilgiler ve şiirlerinden örnekler; beşinci ciltte de padişahlara göre kronolojik kısa bir Osmanlı tarihi ile nazım ve nesir halinde bazı metinler vermiştir. Eserin bilhassa Enderun ve saray teşkilâtı ile II. Mahmud ve Abdülmecid devirlerinden bahseden kısımları önemlidir. Müellif eserin üçüncü cildinde babasının ve kendisinin tayin edildiği memuriyetler, üstlendiği siyasî görevler hakkında da müstakil başlıklar halinde ayrıntılı bilgi vermektedir.

Atâ Bey'in *Târih*'i beş cilt halinde 1293'te İstanbul'da basılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü ciltlerin başında devrin tanınmış birçok devlet adamı ve bilgini-nin takrizleri yer almaktadır. Aynı zamanda şiir de yazan Atâ Bey'in kendi hattı ile bir divanı vardır (Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 360). Arapça'dan müellifi tesbit edilemeyen *Tuhfetü'l-fârisîn fi ahvâli huyûli'l-mücâhidîn* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1503) adlı at ve atçılık sanatıyla ilgili bir eser tercüme etmiştir. Ayrıca *Râgıb Paşa Mecmuası*'na zeyil sayılan ve *Tayyazâde Mecmuası* adıyla tanınan eserinde çeşitli biyografiler, bir kısım tarihî olaylara ait notlar ve bazı manzum parçalar bulunmaktadır (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 81-82).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâ Bey, *Târih*, III, 95-108, 120, 206, 228, 239, 247, 251-254; *Sicill-i Osmânî*, III, 481-482; *Osmanlı Müellifleri*, III, 108; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 117-120; Babinger (Üçok), s. 397-398; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 175; Nihal Erk, "Tuhfetü'l-fârisîn fi ahvâli huyûli'l-mücâhidîn", *DTCFD*, XVII/3-4 (1959), s. 495-511; "Atâ", *TA*, IV, 78-79.

MEHMET İPŞİRLİ

ATÂ b. DİNÂR

(عطاء بن دينار)

Ebü'z-Zeyyât (Ebû Talha)

Atâ b. Dînâr el-Hüzelî

(ö. 126/744)

Mısırlı tefsir ve hadis âlimi.

Hayatı hakkında bilgi yoktur. Saîd b. Cübeyr, Hakîm b. Şüreyk ve Ebû Yezîd el-Havlânî gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Ancak Saîd b. Cübeyr'den rivayet ettiği tefsiri ondan bizzat alma-

mış, Halife Abdülmelik b. Mervân'ın isteği üzerine Saîd b. Cübeyr'in telif ettiği bu eseri Emevî sarayında bularak rivayet etmiştir. Doğrudan doğruya Saîd b. Cübeyr'den herhangi bir şey duymuş değildir. Amr b. Hâris, Saîd b. Ebû Eyyüb ve İbn Lehîa gibi birçok kişinin kendisinden rivayette bulunduğu Atâ b. Dînâr güvenilir bir muhaddis (sika, sadûk) olarak değerlendirilmiş, rivayetleri *Şa-hîh-i Buḥârî* ile Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin sünenlerinde yer almıştır. Atâ b. Dînâr Mısır'da vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîḥu'l-kebrî*, VI, 473; İbn Ebû Hâtim, *el-Merâsîl*, Beyrut 1403/1983, s. 131; *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, VI, 332; Zehebî, *Mizânü'l-İ'tîdâl*, III, 69-70; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 198-199; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 453; Sezgin, *GAS*, I, 32.

ABDULLAH AYDEMİR

ATÂ b. EBÜ REBÂH

(عطاء بن أبي رباح)

Ebü Muhammed Atâ b. Ebî Rebâh

Eslem el-Kureşî

(ö. 114/732)

Tâbiîn devri Mekke

fıkıh mektebinin tanınmış temsilcisi, muhaddis ve müfessir.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Atâ, Nübye asıllı bir aileden olup Yemen'in Cened şehrinde dünyaya geldi. Kaynaklarda Hz. Ömer veya Hz. Osman'ın hilâfeti sırasında (bazılarına göre 27/647 yılında) doğduğuna dair rivayetler vardır. Mekke'ye çok küçük yaşta giden ve orada pek çok sahâbiden ilim öğrenen Atâ, Mekkeli Benî Fihri veya Cumah ailesinin mevlâ'sı idi. Bizzat kendisi, görüştüğü ve kendilerinden hadis rivayet ettiği sahâbî sayısının 200'e vardığını söylemektedir. Bunlar arasında İbn Abbas, İbn Ömer, Âişe, Câbir b. Abdullah, Muâviye, Abdullah b. Zübeyr ve Ebû'd-Derdâ gibi sahâbenin önde gelenleri bulunmaktadır. Kendisinden hadis rivayet eden ve ilim tahsilinde bulunanlar arasında da Mücâhid, İbn Cüreyc, Ebû Hanîfe, Evzâî, Zührî, Amr b. Dînâr, İbn Ebû Leylâ ve daha birçok tanınmış tâbiîn devri âlimi vardır. Atâ, Emevî hânedânına karşı halifeliliğini ilân eden Abdullah b. Zübeyr'in mücadele yıllarında onun safında yer almış ve bir çarpışma sırasında kılıç darbesiyle bir eli kesilmiştir. Biri daha önce kör olan gözlerinden diğeri de hayatının sonlarına doğru görmez olmuş ve 732 tarihinde Mekke'de

Tayyazâde Atâ Bey'in tercüme ettiği *Tuhfetü'l-fârisîn* adlı eserin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 1503)

